

**Colson
Whitehead**

**Chlapci
z Nickelu**

**Pulitzerova
cena
za literatúru
2020**

ODEON

Colson Whitehead

Chlapci z Nickelu

Colson Whitehead

Chlapci z Nickelu

Preložil Vladislav Gális

ODEON

Colson Whitehead
THE NICKEL BOYS

Copyright © 2019 by Colson Whitehead

All rights reserved.

Translation © 2021 by Vladislav Gális

Jacket design © 2021 by Nikola Janíčková

Slovak edition © 2021 by IKAR, a.s.

ISBN 978-80-551-7877-6

Venujem Richardovi Nashovi

PROLÓG

Chlapci robili problémy ešte aj po smrti.

Tajný cintorín sa nachádzal na severnej strane areálu polepšovne Nickel, na flakatej lúke s neupravenou trávou medzi starou stodolou a školským smetiskom. Lúka slúžila ako pasienok, keď ešte škola prevádzkovala mliekareň a predávala mlieko miestnym zákazníkom – bola to jedna zo stratégií štátu Florida, ako znížiť daňovníkom náklady na starostlivosť o chlapcov. Developeri kancelárskeho komplexu plánovali vybudovať na lúke námestíčko s reštauráciami, so štyrmi fontánami a s betónovým pódium na občasné podujatia. Objav tiel bol drahou komplikáciou pre realitnú kanceláriu, ktorá čakala na povolenie od ochranárov, aj pre štátneho prokurátora, ktorý nedávno uzavrel vyšetrovanie príbehov o zneužívaní. Teraz musel začať nové vyšetrovanie, identifikovať zosnulých aj spôsob smrti a nebolo jasné, kedy sa celé toto prekliate miesto bude môcť asanovať, vyčistiť a vymazať z dejín, čo sa podľa všetkých malo spraviť už dávno.

O tom odpornom mieste vedeli všetci chlapci. Svetu to však zvestovala študentka Juhofloridskej univerzity až celé desaťročia potom, ako strčili do vreca na

zemiaky prvého chlapca a hodili ho do jamy. Keď sa Jody spýtali, ako si hroby všimla, odvetila: „Hlina tam vyzerala čudne.“ Prepadnutá zem, riedka burina. Jody a ďalší študenti archeológie z univerzity predtým celé mesiace kopali na oficiálnom školskom cintoríne. Štát sa nemohol pozemku zbaviť, kým sa pozostatky náležite nepremiestnia, a študenti archeológie potrebovali prax. Pomocou tyčí a drôtov rozdelili oblasť na menšie časti, prehľadali sa v hline lopatkami aj ťažkými strojmi. Keď hlinu preosiali, na sitách zostali mlčanlivo ležať roztrúsené kosti, pracky z opaskov a fľaše od malinoviek.

Chlapci z Nickelu nazývali oficiálny cintorín Boot Hill podľa westernov, na ktoré chodievali v sobotu popoludní do kina ešte predtým, než ich poslali do školy a zatrhli im také kratochvíle. Názov sa ujal aj o niekoľko generácií neskôr medzi študentmi z Juhofloridskej univerzity, ktorí v živote nijaký western nevideli. Boot Hill sa nachádzal hneď nad veľkým svahom, ktorý tvoril severnú časť areálu. Od bielych betónových krížov, ktoré označovali hroby, sa počas jasných popoludní odrážalo slnečné svetlo. Na dvoch tretinách krížov boli vyryté mená, ostatné boli prázdne. Identifikácia prebiehala ťažko, ale vďaka súťaživosti medzi mladými archeológmi stále napredovala. Školské záznamy boli síce neúplné a nesystematické, ale aspoň zužovali možné odpovede na otázku, kto bol WILLIE 1954. Zhožené pozostatky patrili tým, ktorí zahynuli pri požiari internátu v roku 1921. Zhoda DNA so žijúcimi rodinnými príslušníkmi – tými, ktorých sa študentom archeo-

lógie podarilo vypátrať – spojila mŕtvych so svetom živých, ktorý fungoval ďalej bez nich. Zo štyridsiatic troch tiel zostalo sedem bezmenných.

Študenti naukladali biele betónové kríže na hŕbu vedľa miesta vykopávok. Keď raz ráno prišli do práce, zistili, že ich niekto porozbíjal na kusy a prach.

Boot Hill vydával svojich chlapcov zo zeme po jednom. Jody sa najprv potešila, keď umývala hadicou nálezy z jedného výkopu a po prvý raz v živote natrafila na telesné pozostatky. Profesorka Carminová jej povedala, že kostička, ktorú drží v ruke, patrila s najväčšou pravdepodobnosťou medvedíkovi čistotnému alebo inému malému zvieraťu. Spasil ju tajný cintorín. Jody ho objavila, keď sa túlala po pozemku a hľadala mobilný signál. Profesorka jej tušenie podporila na základe nezrovnalostí, ktoré si všimla na Boot Hille: všetky tie fraktúry a prepadané lebky, hrudné koše prevrtané brokmi. Ak boli telesné pozostatky z oficiálneho cintorína podozrivé, čo sa asi dialo s telami ležiacimi na neoznačenom pohrebisku? O dva dni neskôr to potvrdili psy vycvičené na vyhľadávanie mŕtvov a okrem nich aj georadary. Žiadne biele kríže, žiadne mená. Len kosti, ktoré vyčkávali, kým ich niekto nájde.

„A toto nazývali školou,“ poznamenala profesorka Carminová. Na malej ploche, v zemi, sa dá veľmi veľa schovať.

Niekoľko z chlapcov alebo možno z ich príbuzných dal tip médiám. Študenti sa po toľkých rozhovoroch už s niektorými chlapcami dosť dobre poznali. Chlap-

ci im pripomínali ušomraných strýkov a drsné postavy z ich starých štvrtí, mužov, ktorí síce zmäkli, keď ste sa k nim trochu priblížili, ale nikdy nestratili to tvrdé jadro. Študenti archeológie porozprávali chlapcom o druhom pohrebisku, porozprávali rodinným príslušníkom mŕtvych chlapcov, že ich vykopali, a potom miestna televízna stanica z Tallahassee vyslala do terénu reportéra. O tajnom cintoríne hovorilo aj predtým dosť chlapcov, lenže ako to už pri všetkom okolo Nickelu bývalo, nikto im neveril, kým to nepotvrdil niekto ďalší.

Témy sa chytili celoštátne médiá a ľudia dostali prvýkrát možnosť lepšie sa prizrieť tejto polepšovni. Nickel bol vtedy už tri roky zavretý, čo vysvetľovalo džungľu na pozemku a bežný tínedžerský vandalizmus. Aj najnevinnejšia scéna - jedáleň či futbalové ihrisko - pôsobila zlovestne, ani sa nemuseli používať nijaké filmárske triky. Tie zábery boli dostatočne znepokojujúce. V kútoch číhali rozochvené tiene a každá šmuha alebo škrabanec vyzerali ako zaschnutá krv. Ako keby sa v obraze zachytenom videotechnikou prejavila temná stránka, viditeľný Nickel sa prepadával hlbšie a ten neviditeľný vystupoval do popredia.

Ak sa toto dialo s neškodnými miestami, ako asi vyzerajú tie, kde mátajú duchovia?

Chlapci z Nickelu mali vždy hlboko do vrecka a za peniaze človek dostane vždy viac, to hovorievali. V posledných rokoch niektorí bývalí študenti organizovali podporné skupiny, znovu nadväzovali kontakt cez internet a stretávali sa v bistrách a mcdonaldoch. Alebo

u niekoho v kuchyni po hodine cesty autom. Spoločne sa púšťali do vlastnej fantómovej archeológie, prekopávali sa desaťročiami a vyťahovali na svetlo sveta pozostatky z tých dní. Každý prichádzal s vlastnými kúskami. *Hovorieval: Neskôr ťa prídem navštíviť. Rozhegané schody do pivnice v školskej budove. Čvachtajúca krv medzi prstami v teniskách.* Skladali tie úlomky a potvrdzovali si spoločnú temnotu: Ak je toto tvoja pravda, tak je to pravda ešte niekoho iného a už nie si sám.

Veľký John Hardy, penzionovaný predavač kobercov z Omahy, udržiaval internetovú stránku pre chlapcov z Nickelu, kde boli vždy najnovšie správy. Informoval ostatných o petícii za ďalšie vyšetrovanie aj o tom, ako to bude s ospravedlnením od štátu. Blikajúci číselník na stránke oznamoval aktuálnu výšku finančných príspevkov určených na navrhovaný pamätník. Pošlite Veľkému Johnovi mailom svoj príbeh z Nickelu a on ho zverejní aj s vašou fotografiou. Keď ste potom poslali svojej rodine odkaz na stránku, ako keby ste povedali: Toto mám za sebou. Vysvetlenie, ospravedlnenie.

Každoročné stretnutie, už piate, bolo tentoraz zvláštne a nevyhnutné. Z chlapcov boli starci, s manželkami, bývalými manželkami a deťmi, s ktorými sa rozprávali alebo nerozprávali, s ostražitými vnúčatami, ktoré občas priviedli, alebo s takými, ktoré nemohli vídať. Po odchode z Nickelu sa im buď podarilo pozliepať si život dohromady, alebo nikdy nezapadli medzi normálnych ľudí. Poslední fajčiari cigaretových značiek, aké sa už nevyskytujú, chlapi, ktorí neskoro začali so svojpomocou, pri ktorých vždy hrozilo, že zmiznú. Mŕtvi vo

väznici, rozkladajúci sa v izbách, ktoré si prenajímali vždy na týždeň, zamrznutí v lese po vypití terpentínu. Chlapi, ktorí sa stretli v konferenčnej miestnosti hotela Eleanor Garden Inn a potom sa vydali do Nickelu na pochmúrnu prehliadku. Niektoré roky mal človek dosť sily, aby prešiel po tej betónovej cestičke, hoci vedel, že vedie k jednému z miest, kde zažil zlé veci, iné roky nie. Vyhli ste sa budove alebo ste jej pozreli do tváre, podľa toho, ako ste sa v to ráno cítili. Veľký John uverejnil na stránke po každej stretávke správu pre tých, ktorí sa nemohli zúčastniť.

V New Yorku býval chlapec z Nickelu, ktorého volali Elwood Curtis. Občas si vyhľadal na internete starú polepšovňu a skontroloval, či sa neobjavilo niečo nové, ale stretávkam sa vyhýbal a z mnohých dôvodov nepričítal do zoznamov svoje meno. Načo? Ste dospelí chlapi. Čo si navzájom podávate vreckovky? Jeden z ďalších uverejnil príbeh o noci, keď zaparkoval pred Spenceroým domom, celé hodiny pozoroval okná, siluety vnútri, až napokon odhovoril sám seba od pomsty. Vyrobil si remeň, ktorý chcel na dozorcú použiť. Elwood ho nechápal. Keď sa na to toľko pripravoval, mohol to už rovno urobiť.

Keď objavili tajný cintorín, bolo mu jasné, že sa bude musieť vrátiť. Pri pohľade na cédrový hájik nad plecom televíznej reportérky pocítil horúčavu na pokožke, začul šuchot suchých listov. Vôbec to nebolo ďaleko. Nikdy nebude.

PRVÁ ČASŤ

PRVÁ KAPITOLA

Elwood dostal najlepší dar v živote na Vianoce 1962, hoci myšlienky, ktorými ho ten dar nakazil, sa mu stali osudnými. *Martin Luther King v Zion Hille* bol jediný album, ktorý kedy vlastnil, a nikdy neopúšťal gramofón. Jeho stará mama Harriet mala zopár gospelových platní, ale púšťala ich iba vtedy, keď svet objavil nejaký nový zákerný spôsob, ako ju zvädzať, a Elwood nemal dovolené počúvať kapely z Motownu alebo populárne pesničky, lebo boli príliš neviazané. V ten rok dostal ešte oblečenie – nový červený sveter, ponožky – a všetko to rozhodne vynosil, no nič nedral tak rád a vytrvalo ako tú platňu. Každý škrabanec, ktorý za tie mesiace získala, bol stopou jeho osvietenia, označoval čas, keď Elwood nanovo pochopil reverendove slová. Praskanie pravdy.

Nemali televízor, ale prejavy doktora Kinga boli ako živá kronika – bolo v nich všetko, čím černosi boli, a všetko, čím budú –, takže tá platňa takmer úplne zastúpila televíziu. Možno bola dokonca ešte lepšia, veľkolepejšia, ako vysoké plátno v Davisovom autokine, kde bol dvakrát. Elwood to všetko videl: Afričanov prenasledovaných beloškým hriechom otroctva, čer-

nochov ponižovaných a utláčaných segregáciou a ten žiarivý obraz, keď sa všetky miesta, ktoré sú pre jeho rasu uzavreté, otvoria.

Prejavy boli nahraté na rôznych miestach, v Detroit, Charlotte a Montgomery, a spájali Elwooda s bojom za občianske práva po celej krajine. Pri jednom prejave sa dokonca cítil ako člen Kingovej rodiny. Každé dieťa počulo o Fun Towne, bolo tam alebo závidelo niekomu, kto tam bol. V treťom prejave na strane A hovoril doktor King o tom, ako jeho dcéra túžila ísť do zábavného parku na Stewart Avenue v Atlante. Yolanda o to prosila rodičov vždy, keď zbadala z diaľnice veľkú tabuľu alebo keď dávali v televízii reklamy. Doktor King jej musel svojím hlbokým smutným hlasom porozprávať o systéme segregácie, ktorý nechával farebných chlapcov a dievčatá na druhej strane plotu. Vysvetľoval jej pomýlené myslenie niektorých belochov – nie všetkých belochov, ale dostatočne veľkého množstva –, ktoré dodávali tomu systému silu a význam. Radil svojej dcére, aby odolala vábeniu nenávisťi a trpkosti, a ubezpečoval ju: „Aj keď nemôžeš ísť do Fun Townu, chcem, aby si vedela, že nie si o nič horšia ako všetci, čo tam chodia.“

Taký bol Elwood – o nič horší ako všetci ostatní. Tristosedemdesiat kilometrov južne od Atlanty v Tallahassee. Občas zazrel reklamu na Fun Town, keď bol na návšteve u príbuzných v Georgii. Nakláňajúce sa atrakcie a veselá hudba, rozjašené biele deti v rade na myšiaci vlnovku, Dickov minigolf. Nasadni do atómovej rakety a odleť na mesiac. V reklame sa hovorilo,

že ten, kto má výborné vysvedčenie a dostane od učiteľa červenú pečiatku, získa vstup zadarmo. Elwood mal na vysvedčení samé áčka a odkladal si všetky dôkazy o tom na deň, keď otvoria Fun Town pre všetky Božie deti, ako to sľuboval doktor King. „Budem tam chodiť celý mesiac zadarmo,“ tvrdil starej mame, keď ležal na koberci v obývačke a prechádzal palcom po vydratom mieste.

Jeho stará mama Harriet zachránila ten koberec z uličky za hotelom Richmond po poslednej renovácii. Aj bielizník v jej izbe, maličký stôl pri Elwoodovej posteli a tri lampy pochádzali z Richmondu. Harriet pracovala v hoteli od štrnástich rokov, začala upratovať spolu s mamou. Keď Elwood nastúpil na strednú školu, manažér hotela pán Parker mu povedal, že by ho kedykoľvek zamestnal ako nosiča batožiny, keďže je inteligentný chalan, a ten beloch bol sklamaný, keď chlapec začal pracovať v Marconiho trafike. Pán Parker bol k ich rodine vždy láskavý, dokonca aj vtedy, keď musel vyhodiť Elwoodovu mamu, lebo kradla.

Elwood mal rád Richmond aj pána Parkera, ale nepozdávalo sa mu, že by mal pridať na hotelovú výplacnú pásku už štvrtú generáciu svojej rodiny, hoci ten pocit by len ťažko dokázal opísať. Bral to tak dokonca ešte aj pred encyklopédiami. Keď bol mladší, po škole sedával na debničke v hotelovej kuchyni a čítal komiksy a detektívky o bratoch Hardyovcoch, zatiaľ čo jeho stará mama hore upratovala. Keďže obaja jeho rodičia boli preč, najradšej mala svojho deväťročného vnuka pri sebe, aby nemusel byť doma sám. Pri pohľa-

de na Elwooda s chlapmi, ktorí pracovali v kuchyni, mala pocit, že aj tieto popoludnia sú akousi školou, že mu prospieva, keď je pri chlapoch. Kuchári a čašníci ho brali ako maskota, hrávali sa s ním na skrývačku a trúsili múdrosti na rôzne témy: belošské spôsoby, ako sa správať k ľahkým dievčatám, ako v dome ukryť peniaze. Elwood väčšinou nerozumel, o čom starší chlapi rozprávajú, ale živo prikyvoval a potom sa znovu začítal do dobrodružných príbehov.

Keď sa skončil najväčší nával práce, Elwood občas vyzval umývačov riadu na preteky v jeho utieraní a oni dobromyseľne predstierali, ako ich mrzí, že mu to ide lepšie. Páčilo sa im, ako sa usmieva a ako sa až nepochopiteľne teší z každého víťazstva. Potom sa zamestnanci vymenili. Nové hotely v centre zháňali personál, kuchári prichádzali a odchádzali, zopár čašníkov sa nevrátilo, keď sa kuchyňa nanovo otvorila po rekonštrukcii po záplavách. Po výmene zamestnancov sa Elwoodove preteky zmenili z milej zábavky na zákerný podfuk; najnovší umývači riadu dostávali informáciu, že vnuk jednej z upratovačiek za nich urobí všetku robotu, ak mu nahovoria, že je to hra, tak dávaj bacha a využi to. Kto je ten vážny chlapec, čo sa tam fláka a civie do komiksov, ako keby nemal na svete jedinej starosti, zatiaľ čo oni makajú, a pán Parker ho občas pohladká po hlave ako šteňa? Noví chlapi v kuchyni potom dávali mladému iné lekcie. To, čo sa naučili o svete. Elwood si neuvedomoval, že sa podstata pretekov zmenila. Keď niekoho vyzval na súboj, všetci v kuchyni potláčali úškrn.

Elwood mal dvanásť rokov, keď sa na scéne zjavi-
li encyklopédie. Jeden pomocný čašník dovliekol do
kuchyne vrece so škatuľami a zvolal poradu. Pretlačil
sa tam aj Elwood – bol to súbor encyklopédií, ktoré
nechal v jednej z izieb na poschodí obchodný cestu-
júci. O cennostiach, ktoré v izbách nechávali bohatí
belosi, sa rozprávali legendy, ale málokedy sa dole do
ich kráľovstva dostala takáto korisť. Kuchár Barney
otvoril vrchnú škatuľu a vytiahol výtlačok *Fisherovej*
univerzálnej encyklopédie, Aa - Be, viazaný v koži. Po-
dal ho Elwoodovi, ktorého prekvapilo, aký je ten pred-
met ťažký, tehla so stránkami s červenými okrajmi.
Chlapec listoval, žmúril na maličké slová – *archa*, *Ar-*
chimedes, *argonaut* – a predstavil si sám seba na gauči
v obývačke, ako odpisuje slová, ktoré sa mu páčia. Slo-
vá, ktoré vyzerajú zaujímavo na stránke alebo ktoré
znejú zaujímavo s výslovnosťou, akú si predstavoval.

Pomocný čašník Cory ponúkol svoj nález na pre-
daj – nevedel čítať a ani sa to v blízkej budúcnosti ne-
chystal učiť. Elwood navrhol cenu. Vzhľadom na zlo-
ženie kuchynského personálu sa dalo ťažko očakávať,
že bude mať o encyklopédie záujem niekto iný. Po-
tom Pete, jeden z nových umývačov riadu, povedal, že
s ním o ne bude súťažiť.

Pete bol neohrabaný Texasan, ktorý nastúpil pred
dvoma mesiacmi. Prijali ho ako pomocného čašníka,
ale po niekoľkých incidentoch ho preložili do kuchyne.
Pri práci sa stále obzeral cez plece, ako keby sa bál, že
ho niekto sleduje, a veľa toho nenahovoril, no vďaka
zachrípnutému smiechu mu ostatní chlapi v kuchyni